

שאלה: האם אין בדרך זו חשש לנרקיסים באצטלה דתית?

תשובה: לכן חשוב להכניס את זה לתוך מערכת של עבודת ה', ולחזק את הדברים על ידי העבודה בחבורה. עבודת ה' אינה יכולה להיות מנותקת מן החיים; אך מצד שני, בלי מודעות עצמית אין כלום. יש צורך לשכלל את הכישורים של האינטליגנציה הדתית שלנו. זה מחייב פיתוח תחושות כמו פליאה, רגישות, קדושה ועוד. לתפילה יש צורך בהרבה כישורים שיש לפתח. אני מאמין שכל שאדם יהיה מחובר יותר ומודע יותר לעצמו, ועבודת ה' שלו תגיע ממקום נכון יותר, כך הוא יהיה אנושי ורגיש יותר וממילא ייטול על עצמו גם מחויבויות חברתיות בהתאם. יש שאלה אמיתית כיצד להתקרב לנביאים - דרך התכנים שלהם או דרך עצם תכונת הנבואה. העובדה שהתכנים שלהם מקובלים גם על החילונים אינה מקרבת אותנו לעצם עניין הנבואה, ודיבור על "צדק חברתי" כחזון הנביאים איננו ממצה את המסר של הנבואה עבורנו, שזאת העבודה המיוחדת של תורת ארץ ישראל. אני חולם על חידוש תכונת הנבואה, על אנשים שיגביהו את קומתם הרוחנית ויגיעו למקום שממנו יצרו הנביאים. מתוך כך תבוא גם הבשורה חברתית הראויה מהמקום הנכון.

עד אז צריך לפתח שפה של עבודה על הרוח ופיתוחה, כך שאנשים לא יעבדו רק על שמירת הכושר הגופני שלהם (דבר המקובל לעבודה בצוותא גם אצל בני זוג), אלא ישקיעו מאמצים גם כדי שאופן אכילתם, למשל, תבטא יותר קדושה, או שהנהיגה בכביש תהיה גם היא מתוך עבודת ה'.

לית אתר פנוי מיניה

הרב יואל בן-נון

קיים פער עצום בין הצהרות חגיגיות על נוכחות מלאה של הקב"ה - הנוכח בכל מקום, המהווה את הכל והשולט בכל - לבין הדתיות המקובלת, הקובעת ומצמצמת את נוכחותו לתפילות ולבית הכנסת. בני ישיבות אולי מושכים אותו גם לבית המדרש. אבל החיים הרגילים שוטפים בחילוניותם הסתמית, ולא רק במקומות שאי אפשר לקרוא בהם בשם ה'. על כן אמר פעם אחד מחכמי הקיבוץ הדתי, דב רפל ז"ל, שאין כל טעם לכתוב "שיוויתי ה' לנגדי תמיד" במקום התפילה בבית הכנסת, וראוי לתלות פסוק זה דווקא בחדר האוכל.

חז"ל היו מודעים מאד לבעיה זו, שאיננה מודרנית במיוחד, וקבעו שורה ארוכה של ברכות כדי לבטא את מציאות ה' בכל. מעניין לשאול מדוע קבע רבי יהודה הנשיא את מסכת ברכות בראש סדר זרעים, הגדוש בהלכות השדה, וחיבר בה קריאת שמע ותפילה, ברכות סעודה וברכות ראייה, אך לא הכניס לתוכה ציצית ותפילין, ואף לא את סדרי בית הכנסת. התשובה לדעתי נעוצה ברצונו של רבי להנחיל לכל היוצאים לשדה בהשכמה, שהם הרוב הגדול, את הקריאה בשם ה' בדרך לשדה, בסעודה, ובכל אשר הם רואים בדרכים. בבית הכנסת הקדום, בימי המשנה, ישבו 'עשרה בטלנים' - בדרך כלל הזקנים - שכבר לא יצאו לשדה. רק בתלמודה של בבל התקשרה מסכת ברכות לשבת ולמועדים, בדרך להלכות 'אורח חיים' בטור ובשולחן ערוך, שפותחות בעבודת ה' בתפילת בית הכנסת, ומובילות לשבת ולמועדים.

יראי ה' בדורות האחרונים צעדו שלב נוסף, ורובם נמנעים מלברך את רוב הברכות שתיקנו חז"ל בפרק החותם של מסכת ברכות; וזאת אף שנקבעו בהלכה באין חולק. רוב רובו של 'עולם התורה' מעדיף להניח את חיי העולם בחילוניותם, ולצמצם את השכינה לבית הכנסת ולבית המדרש. להלן שורה של דוגמאות:

- נפגשים בשמחה גלויה, אחרי 30 יום וגם אחרי שנים רבות; מחייכים, מתחבקים, טופחים על שכם, לא פעם שולפים גם מצלמה - רק ברכת 'שהחיינו' אינה נשמעת, ואין שם ה' נזכר. פעם, ליד שולחן של סעודת הודיה, בירכתי על פגישה עם ראש ישיבה חשוב; מבוהל מן התעוזה שלי לברך על פי ההלכה, אמר לתלמידיו: תביאו מהר אפרסק חדש! אמרתי: חביבה ראייתך עלי (לפחות) כראיית אפרסק חדש...
- יוצאים לטיולים - מתפעלים בקול רם מיפי הנוף, מצלמים ומצטלמים שמחים ומחייכים, חוזרים הביתה, מספרים חוויות ומראים תמונות - רק "ברוך ה'" ... עושה מעשה בראשית" אינו נשמע, ושם ה' נפקד; ברקים ורעמים מצליחים לעורר ברכה זו בקרבנו לפעמים, ולעתים רחוקות יותר - מראה הקשת (שמזכיר את מראה כבוד ה', כנבואת יחזקאל בפרק א') באור השמש בתוך הענן.
- הולכים לים - נהנים, שוחים, מתמרחים, משתזפים - רק "ברוך ה'" ... אשר עשה את הים הגדול" אינו עולה על הדעת, וכמובן שלא על השפתיים.
- הולכים עם ילדים לגן החיות - לומדים ונהנים, מתבוננים ושמחים, אך כלל אין יודעים על קיומה של ברכה - "ברוך ה'" ... שככה לו בעולמו", שהיא מעין ברכת "שהכל נהיה בדברו" המוכרת. כל זאת מפני שאוכל הוא כנראה הנאה 'בטוחה' מפני ספקות בברכות, אבל ברכות הראיה??
- רואים בהתרגשות מדען גדול, רב גדול בתורה או ראש ממשלה ('ראית אותו? ראית אותו?'), ומספרים זה לזה; אם זוכים גם לדבר או ללחוץ יד של אישיות ידועה, ההתרגשות מגיעה לשיאים, וכן הסיפורים - רק "ברוך ה'" ... שחלק מחכמתו/מכבודו לבני אדם/ליראיו", אינה תופשת מקום בתודעה ולא בשפה; ועוד לא נגענו בתסבוכת ההלכתית ביחס למדינת ישראל הציונית...

קיים

פער עצום בין

הצהרות חגיגיות

על נוכחות מלאה

של הקב"ה לבין

הדתיות המקובלת,

הקובעת ומצמצמת

את נוכחותו לתפילות

ולבית הכנסת

- האם מישוהו זוכר תענית על הגשמים בשנות בצורת קשות? מישוהו שמע פעם עשרים וארבע ברכות בתפילת עמידה? מה קרה למסכת תענית, שרבים לומדים אותה כאגדה בלתי מחייבת, בניגוד לכל פוסקי ההלכה? האם ההלכה שאין מתענים על הגשמים אלא בארץ ישראל נשארה בקרבנו, כאילו אנו עדיין בגלויות אירופה?
- בשנים האחרונות, יחד עם השפע המבורך (שהתורה הזהירה מפני סכנותיו בפרק שבו חייבה לברך את ה' על הארץ הטובה), עומדת בסכנה גם ברכת המזון ברוב ימות השבוע - 'לא אכלתי לחם', אומרים מדושנים ועצלים - אוכלים כמו פר ומברכים כמו פרפר, בלי הודאה על הארץ הטובה, בלי יציאת מצרים, בלי ברית ותורה, בלי ירושלים; מרוויחים שלוש דקות, ומפקיעים את מצוות התורה בלב מלא הנאה ושפע. משאירים את ברכת המזון לשבתות בלבד.

ואחר כך שואלים איך מתחברים אל ה' בחיים המחוללים שלנו? לאחר שאנחנו פרקנו מעלינו את עול הברכות שחייבה תורה וקבעו חז"ל??

אמנם הראב"ד (על הרי"ף למסכת ברכות, פרק 'הרואה') סבור שכל הברכות האלה הן רשות, ולכן אומרים אותן בלא שם ומלכות (ברוך עושה מעשה בראשית), כמו שהן כתובות במשנה. סיבת הדבר היא, לדעתו, שאין קביעות לברכות אלה, והן תלויות בתחושה ובהכרה של 'הרואה' - "שהרשות בידו שלא יראה כך, ולא יראה כך". במילים אחרות, הקשר

שבין ראיית נוף (למשל) לבין ברכה הוא קשר של התפעלות סובייקטיבית, ולא כל אחד רואה בנף יפה את חכמת הבורא וגבורתו. על כן אי אפשר לחייב את הברכה אלא בתור רשות, ובלי שם ומלכות. מאידך, מי שבאמת מתפעל באופן ספונטני - הרשות בידו לברך גם בשם ומלכות, כלשון הראב"ד בסיום דבריו שם: "מכל מקום, על כולן אם אמר הזכרה ומלכות לא הפסיד". ואולם מרן המחבר הכריע בשולחן ערוך כרוב הפוסקים, שיש כאן חובת ברכה גמורה בשם ומלכות (אורח-חיים רכ"ח), ואין זו רשות. מאידך הוא מצמצם ופוסק (שם סעיף ג'): "ולא על כל הרים וגבעות מברך, אלא דווקא על הרים וגבעות המשונים, וניכרת גבורת הבורא בהם".

כאשר

מברך על כל

אלה בשם ומלכות

"ברוך... עושה מעשה

בראשית", הרי הוא

מקדש את השם בכך

שהוא מצהיר שבורא

עולם הוא הוא בורא

הנוף שאנו

רואים

נתמקד יותר בברכות הראיה בטיולים כדוגמה מובהקת לנוכחות ה' בכל, ונראה היכן נפגשת שיטת הראב"ד עם ההלכה הפסוקה בשולחן ערוך.

מי שנוסע בדרך ואינו רואה כלום, אינו מברך. מי שיוצא לטיול, ורואה רק עצמו ואת המטיילים עימו, חושב רק על המנוחה, על האוכל ועל האווירה החברתית, וכשהוא שולף מצלמה הוא מצלם את עצמו ואת חבריו או את משפחתו על רקע הנוף, לאמור: 'הייתי כאן, ושם!' - אינו מברך, משום שאינו רואה שום דבר המחייב אותו לברך. מן הסתם הוא יברך ברכה משמעותית לעת האוכל... אם יאכל לחם. אבל מי שרואה את גבורת הבורא בנף הטבעי, (למשל) לנוכח הקימוט והקימור, השבר והבליה, או הפריצה של חומר מגמתי אל תוך הסלע; לנוכח ההעתק, המפגש בין שכבות וצורות נוף, בין סלעי יסוד לסלעי משקע או לאבן חול, וכמובן גם לנוכח ההתאמה המופלאה בין הנוף לבין הצומח והחי שבו - חייב לברך; וגם לדעת הראב"ד רשאי לברך, ומקיים בזה מצווה.

כאשר הוא מברך על כל אלה בשם ומלכות "ברוך... עושה מעשה בראשית", הרי הוא מקדש את השם בכך שהוא מצהיר שבורא עולם הוא הוא בורא הנוף שאנו רואים, ודווקא לפי כל הידע הגיאולוגי (או הביולוגי) החדש; גם אם הנוף הזה נוצר בתהליכים ארוכים, בורא עולם יכול לברוא וליצור עולם בכל תהליך ובכל זמן שיחפוץ בו, ומי יאמר לו מה תעשה!

על כן, היוצא לטיול ויודע מראש שיעיג למקומות של נופים מופלאים, רצוי שיתכנן מראש את ברכת "עושה מעשה בראשית" באחד המקומות הראשונים שבו כולם מתפעלים. גדר ההתפעלות היא כשאנשים אומרים "איזה יופי", בלב או בפה, או שולפים מצלמה. אכן אם יוצאים לטיול, מתפעלים תדיר ואומרים "איזה יופי", ורק שם ה' אינו נזכר - הרי נהנים מן העולם הזה בלא ברכה (שזוהי סיבת הסיבות לכל הברכות), ו"הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל" (תוספתא ברכות פ"ד ה"א, בבלי ברכות ל"ה ע"א - ואמנם אין מעילה במראה, אבל פגם יש בזה, וכאילו נהנה מקדשי שמים, כלשון הגמרא שם).

כיום, כאשר אנו יוצאים לטייל כדי ליהנות מזיו הבריאה כמעשה קבוע ואף כחלק מן החינוך, נוצר מצב חדש ואבסורדי: רוב בני התורה נוהגים כ'חילונים' ביחס לרוב ברכות הראיה, וצריכים לחזור בתשובה ולגלות מחדש את אור ה' המתגלה בעולמו, בטבע הבריאה.

ובלבד שלא יכפה המברך את עצמו על הבריות בדרך שאינם רוצים בה, שאז הוא מרחיק אותם; צריכים להיות רגישים מאוד, שכן הגבול בין חילול השם לקידוש השם דק הוא מאוד. 